

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Apie Vilniaus fotoklubo veiklos pradžią ir pabaigą: Algirdo Tarvydo prisiminimai

2013-12-30

ŽURNALAS: FOTOGRAFIJA

TEMA: Fotografijos istorija

AUTORIUS: Eglė Deltuvaitė

DATA: 2013-12

Algirdas Tarvydas

Gimė 1940 gruodžio 13 d. Kaune. 1962 m. baigė Vilniaus kultūros švietimo technikumą (teatro režisūrą), 1973 m. – Kinematografijos institutą Maskvoje (Operatorių fakultetą). 1967 kovą su kitais įkūrė Respublikinių profsąjungų kultūros rūmų fotoklubą ir jam vadovavo iki 1970 m. Nuo 1970 m. Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys, 2005 m. suteiktas meno kūrėjo statusas. Yra dešimties fotografijų parodų autorius. 1966–1992 m. dirbo Lietuvos kino studijos operatoriaus asistentu, operatoriumi, režisieriumi. 1968–2001 m. nufilmavo daugiau kaip 500 kino žurnalų „Tarybų Lietuva“ ir „Lietuvos kronika“ siužetų, 40 kino žurnalų, sukūrė 26 autorinius kino žurnalus (buvo jų režisierius, operatorius, scenaristas). 1968–1988 m. kaip operatorius nufilmavo 41 dokumentinį filmą. Nuo 1977 m. yra Lietuvos kinematografininkų sąjungos narys. Nuo 1988 m. kuria autorinius dokumentinius filmus (sukūrė virš trisdešimt), yra jų režisierius, operatorius, scenaristas ir prodiuseris. 1991 m. įkūrė bendrovę „Algirdo Tarvydo studija“, 1998 m. – viešąją įstaigą „Dokumentika“. 2003–2006 m. Lietuvos nacionaliniame muziejuje surengė ir vedė dokumentinio kino vakarus „Lietuvos istorija ir kinas“, 2005–2006 m. sukūrė šio muziejaus veiklos metraštį skaitmeninėje laikmenoje (50 val.). 2008 m. Lietuvos kinematografininkų sąjungoje surengė dokumentinio kino vakarų ciklą „Pasaulio ir Lietuvos dokumentika“. 2009–2012 m. sukūrė Lietuvos elektrinės 9-ojo bloko statybos metraštį (20 val.). 2000–2012 m. nufilmavo ir sukaupe Lietuvos įvykių, kultūros, mokslo žmonių archyvą (daugiau kaip 600 val.), daugiau kaip 50 tūkstančių nuotraukų. Visi nufilmuoti ir sukurti filmai saugomi Lietuvos centriniame valstybės archyve, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos archyve, LRT televizijoje.

Papasakokite, kokiomis nuotaikomis gyvenote Jūs ir Jūsų bendraminčiai 7-8 dešimtmetyje? Kokios priežastys skatino kurti Vilniaus fotoklubą?

Tai labai tolimas laikas. Dar vidurinėje nusprendžiau būti kino operatoriumi. Anksti

pradėjau fotografuoti, 7 klasėje, iki šiol turiu negatyvus. Armijoje trejus metus tarnaudamas pasišvenčiau fotografijai. Grįžęs, 1966 m., apsigyvenau Vilniuje. Pradėjau dirbti asistentu Lietuvos kino studijoje ir rimtai fotografuoti. Daugiausia portretus. Gal tada man ir kilo mintis kurti Lietuvos kino studijos istoriją. Jaučiau, kad gyvenimas bėga nesustodamas ir tik fotografija gali jį sustabdyti. Respublikiniuose profsajungų rūmuose gavau patalpas fotolaboratorijai.

Papasakokite smulkiau apie fotoklubo įkūrimą...

Patalpas laboratorijai gauti man padėjo bičiuliai. Aktorius Antanas Šurna Profsajungų rūmuose įkūrė humoristinių miniatiūrų kolektyvą, o ten tuo metu taip pat dirbo Marija Pajėdaitė, atsakinga už kultūrą. Kartu su ja technikume vaidinome pas aktorių Aleksandrą Kernagį, tad mokėjau vaidinti humoristines scenas. Šiek tiek vėliau man pasiūlė patalpas fotobūreliui. Jaučiausi labai laimingas. Dirbau kino studijoje, o Profsajungų rūmuose – antraeilėse pareigose, čia spausdinau fotografijas. Dirbdamas operatoriaus asistentu 1966 m. Almanto Grikevičiaus filme „Laikas eina per miestą“, nuolat fotografuodavau. Kai filmuodavome svarbius įvykius Vilniuje, susitikdavau su vienu kitu fotografu: Vaicekausku, Grikieniu, Ruiku. Visi mes susipažinome. Taip pat susitikdavau jaunų fotomėgėjų. Beje, Vilniuje jų buvo labai daug.

O kada įkurtas Vilniaus fotoklubas?

Pasakoju iš toli, nes visa tai labai susiję. Kauno fotoklubas susikūrė 1964 m. Profsajungų rūmuose. Pirmininkas buvo Vilius Jasinevičius, aktyvus buvo Aleksandras Macijauskas. Mes Vilniuje žinojome, kad Kaunas jau turi fotoklubą. Susitikdavau su Vytautu Ylevičiumi, Romualdu Augūnu ir pakalbėdavome, kad reikia kažką daryti. Svarstydavom, gal jungtis? O tikrasis postūmis buvo iš Profsajungų rūmų valdžios. Jie labai užpyko, kad klubas ne Vilniuje. Kauniečiams net buvo siūloma uždaryti klubą. Bet tas peripetijas geriau žino V. Jasinevičius.

1967 m. pavasarį mane pasikvietė rūmų direktorius Henrikas Barauskas, kuris kartu su profsajungų tarybos valdžia jau buvo nusprendę, kad reikia fotoklubo. Ir prasidėjo... Reikėjo paruošti klubo nuostatus. Iš kažkur gavome pavyzdį, manau, kad jie buvo nuo Kauno klubo nukopijuoti ir valdžios aprobuoti. Paruošėme dokumentus, teko sušaukti fotomėgėjus. Atėjo R. Augūnas, V. Ylevičius, Streleckis... Susirinkom gal dešimt ar penkiolika žmonių. Padarėm steigiamąjį susirinkimą. Išrinko mane pirmininku, nors ir labai nenorėjau, nes daug dirbau kino studijoje. Bet vyrai buvo gudrūs – juk pirmininkui reikėjo sugalvoti, ką veikti kiekvieną ketvirtadienį, ką pakviesti, ką daryti, kokią programą vykdyti. Iš pradžių buvo sunku, visi buvom tokie kuklūs, nedrąsūs, sunešdavome savo nuotraukas, bet nemokėjome kalbėti, nemokėjome vertinti nuotraukų. Nusprendėme, kad reikia ką nors pasikviesti iš specialistų. Pasikvietėm Rimantą Dichavičių, kuris buvo baigęs Dailės institutą. Žinoma, pradėjom nuo kompozicijos, kaip kurti fotokadrą, nuo kur kirpti: nuo apačios ar viršaus? R. Dichavičius paimdavo mūsų fotografijas ir savo dailininko žvilgsniu analizuodavo jas. Daug žmonių atnešdavo savo darbus. Dar turėjom problemą – kaip ryškinti juostą, kas yra svarbu, kokie ryškalai turi būti. Armijoje turėjau laboratoriją, ruošdamas įvairias fotografijas garbės lentoms ir panašiai, galvodavau, kaip gerai padaryti. Buvau ir Kaliningrado karininkų namų fotografu, darydavau reportažus. Taigi šiek tiek patirties turėjau, bet tai nieko nereiškė. Vėliau panorau perprasti spalvotą fotografiją.

Pakviečiau kino operatorių Algį Mockų, kuris aiškino apie techniką, skaidres, ryškinimo temperatūrą. Iš Kauno pasikvietėme Povilą Karpavičių. Žodžiu, susirinkdavome ketvirtadieniais, ieškodavome laisvos vietos rūmuose ir kalbėdavomės. Viskas tada dar buvo menka. Paskui tarp kauniečių gimė mintis, kad reikia tobulinti didintuvą, kad reikia taškinės lempos. Tokios pamokos buvo mums aukšto lygio, beveik universitetinio. Mes kartu augome ir tas augimas buvo labai rimtas, labai ryškus. Mūsų fotografijos smarkiai keitėsi. Po to sugalvojom, kad reikia daryti konkursus, pavyzdžiui, apie Vilniaus senamiestį. Šiame konkurse laimėjau pirmąją vietą, štai (žr. fotografiją) mano prizas. Organizuodavome visokius konkursus, parodų aptarimus. Kadangi klubas įsisteigė, valdžia pareikalavo jį įprasminti ir padaryti parodą – 1967 m. surengiau savo personalinę parodą. Pamenu, sužinojom, kad kauniečiai išleido parodos bukletą, tai ir mes negalėjome atsilikti ir 1968 m. taip pat išleidome pirmą bukletą. Planavome leisti kasmet. Dar turiu išlikusią savo parodos 1967 m. siužetinę suvestinę: portretas, gamta, meilė, reportažai ir panašiai. Ir klubo veiklos dokumentacija buvo rimtai tvarkoma, bet 1968 m. ar 1969 m. kažkodėl jos paprašė Ylevičius ir iki šiol negražina. Ten visi nariai, adresai, telefonai, kiekvieno susitikimo programa, apžvalgos, su kuo susitinkam ir panašiai.

O kai diskutuodavote apie darbus, ar diskusijos buvo draugiškos ar labiau kritiškos? Palaikydavote vienas kitą ar konkuruodavote?

Aš sakyčiau, konkurencinė aplinka buvo. Aštriai pasisakydavome, nuomonės skirdavosi. Ir mane kritikuodavo, ir aš nepagailėdavau „geresnio žodžio“. Nesipykome, bet kita vertus, mes labai jautėme vienas kito sugebėjimus, matėme, kas kur stipresnis. Mes labai stengėmės dalyvauti visokiuose parodose. Vilius Jasinevičius mus pakvietė dalyvauti Kauno fotoklubo parodoje, gavau apdovanojimą. 1968 m. buvome paprašyti dalyvauti konkurse Rygoje „Gintaro kraštas“, tais pačiais metais vyko ir respublikinis sąjungos konkursas. Mokslai veltui nedingo.

O kokie buvo Vilniaus santykiai su Kauno fotoklubu, kauniečiais? Kaip bendravote?

Retkarčiais bendraudavome. Jie kartais turėdavo reikalų Vilniuje, tai atvažiuodavo. Pas mus jie atvažiuodavo kaip vyresni broliai, kaip aukštesnio lygio fotografai. Jie tikrai buvo labai aktyvūs ir daugiau pasiekę, nei vilniečiai. Iš mūsų fotoklubo žmonių Streleckis buvo daug pasiekęs spalvotoje fotografijoje. Klubo branduolys buvo V. Ylevičius ir R. Augūnas. Klubo išauginti žmonės, kurie ir dabar žinomi, ir dar dirba. Tik mano tikslas buvo ne fotografija, o kinas. Teko daug bendrauti su Antanu Sutkumi. Ypatingas bendravimas su juo buvo. Mes, kinematografininkai, turėjome būrelį ir rinkdavomės pas dokumentikos kino redaktorių Povilą Pukį, svarstydavome kino filmų temas. Ten kažkoku būdu visada patekdavo A. Sutkus. Jis nefotografuodavo, tik labai įdėmiai klausydavosi, kaip režisieriai mąsto: kokį filmą filmuoti, ką daryti. O aš fotografuodavau. A. Sutkus manęs dažnai klausdavo, ar rimtai užsiimsiu fotografija, ar filmuosiu. Sakiau jam, kad kinas – mano svajonė ir daugiau turi perspektyvų. 1968 m. režisierius Robertas Verba pakvietė mane dirbti prie filmų „Čiutyta Rūta“ ir „Šimtamečių godos“. Taip visą gyvenimą ir filmavau, o fotografavau būtent kino pasaulį. Norėjau stoti į VGIK'ą, kur mane ir priėmė 1969 m. būtent dėl gerų fotografijų. Stojant jie sakė – juk matosi, kad esi iš Lietuvos, nebeturim ko tavęs mokyti, ir taip įtikino studijuoti neakivaizdiniam skyriuje. Jie net nepatikėjo, sakė,

meluoju, kad fotografuoju *Zenitu*, galvojo, kad su *Nikon*. Aš žinojau, kad jei fotografuoji 50-60 cm atstumu, *Zenitas* su objektyvu *Helios 40* itin gražiai piešia. Už įstojimą aš dėkingas Vilniaus fotoklubui. Daug ko ten išmokau ir labai lengvai įstojau į VGIK'ą, o tai, kaip žinote, nebūdavo paprasta. Fotografijų, kurias dariau klube, užteko atsiskaitymams dar porai metų. Studijuodamas vis dar vadovavau klubui. Tuomet mes jau patys tarpusavyje aiškindavomės, kokios yra geros fotografijos, pradėjome intensyviai dalyvauti parodose. Vėliau klube pradėjo lankytis protinga fotografė Orentaitė, kuri pradėjo skleisti mintį, kad reikia steigti fotografų draugiją. Ji argumentavo, kad galima klubą paversti draugija, nes yra patalpos, o kolektyve daugiau kaip 30 narių. Bet lygiai tuo pat metu ir A. Sutkus kilo mintis steigti draugiją. Aš nelabai žinau tų peripetijų, jų tarpusavio varžymosi, bet A. Sutkus kovojo, kad draugija būtų atskira organizacija, tik fotografų, o ne prijungta prie žurnalistų sąjungos ar profsąjungų. Tiksliai visko nežinau, nes man nelabai ir rūpėjo, gyvenau kinu. Nei Orentaitė, nei Sutkus nekreipė į mus, kaip fotoklubą, dėmesio. Neprasidėjo su mėgėjais. Jie dalykiškai darė savo, kaip ir mes savo.

Tai galima sakyti, kad bendradarbiavimo tarp fotoklubo ir draugijos steigėjų nebuvo?

Ne, nebuvo. Tik galiu papasakoti, kad A. Sutkus paskambino mano direktoriui, kuris per sekretorę paprašė manęs nunešti Orentaitės ruoštus draugijos įstatus A. Sutkui. O A. Sutkus tuo metu sėdėjo pas Lionginą Šepetį Centro komitete, su juo kažką svarstė ir, matyt, nutarė. Tiek aš ir prisidėjau prie draugijos steigimo (*juokiasi*).

O ar vadovaujant klubui teko susidurti su politiniu spaudimu, cenzūra?

Kur tie politiniai dalykai? Profsąjungų rūmuose meno vadovu dirbo toks žmogus. Pavardės nenoriu minėti. Vieną kartą aš jį užtikau su karine uniforma laboratorijoje. Sakau jam, Jūs – toks rimtas veikėjas... Jis paprašė manęs tylėti. Atsimenu, jis man sakydavo: Algi, reikia fotoklubo, būtina reikia fotoklubo. Aš jo klausiu – kaip aš surasiu tuos mėgėjus, kas čia eis į tą klubą. O jis man atgal: reikia, Algi, reikia, jūs dabar visi išsibarstę, vienas nuogas mergas fotografuoja, kitas visokius herbus ir kunigaikščius, o reikia, kad visi būtų čia. Ir tik vėliau supratau, kad jis turėjo ir politinių motyvų. Aparatui reikėjo kontrolės formos, kad matytų, kas vyksta. Beje, „Sovetskoje foto“ jau 1967 m. buvo išspausdinti pavyzdiniai fotoklubo nuostatai. Ten irgi norėjo, kad būtų viskas kontroliuojama. Fotoklubas taip pat suvaidino tam tikrą vaidmenį pirmosios akto parodos organizavime, t. y. Rimanto Dichavičiaus. Kaip tai nutiko? R. Dichavičiaus žmona mokėsi kartu su manimi bei Marija Pajėdaite. Marija, kuri, kaip jau minėjau, Profsąjungų rūmuose buvo atsakinga už kultūrą, man vieną dieną atėjusi sako: Algi, reikia Dichavičiaus aktų parodą pakabinti. Rūmai dideli, vietos buvo galima rasti. Ir nejau valdžiai galėjau pasakyti, kad tokios parodos nereikia? Atsakaiu – gerai, kabinam. Kitą dieną dirbu sau ramiai kino studijoje, atbėga pas mane kadru skyriaus viršininkė ir šaukdama klausia: ką ten, Tarvydai, pridarei?... Nesupratau, apie ką kalbama, o ji man sako, kad manęs Profsąjungų rūmuose ieško CK (Centrinis komitetas – *E. D.*). Sėdau į troleibusą, atvažiavau, vaikštau aplink rūmus, o ten nieko nėra. O tuo metu sargu ten dirbo toks lenkas, kuris labai bijojo, kad tų nuotraukų niekas nepavogtų ir sumanė uždaryti pagrindines duris su didžiuliu pagaliu ir liepė visiems pro šonus eiti. Na, ir atvažiuoja šešios ar septynios juodos mašinos iš kažkur, gal iš CK ar KGB, bando įeiti ir nepavyksta. Sargas liepė jiems eiti pro kitas

duris. Įvyko nesusipratimas. O Rimantui Dichavičiui rimtai kliuvo – už aktus, už kryžius, smūtkelius fotografijose. Išgelbėjo L. Šepetys, nuraminęs valdžios vyrus, kad jis dar jaunas, nesubrendęs politiškai... Nuo tada sovietinė valdžia įvedė tvarką, kad visas fotoparodas peržiūri Glavlitas ir duoda leidimą eksponuoti. Bet parodą liepė nukabinti. Tiek direktorius, tiek Marija buvo labai išsigandę, pyko ant manęs, nes bijojo, kad juos gali atleisti.

Bet juk pati Marija Pajėdaitė siūlė šią parodą surengti?

Visais laikais, viskas vyksta taip pat. Vadovai patys liepia padaryti, o paskui ieško atpirkimo ožių. Visi svarstė, kas dabar bus. Vėliau sklido gandas, kad visą šurmulį sukėlė ir labiausiai paroda nepatiko vienai aukšto valdžios vyro poniai. Neva ji savo vyrui pareiškusi: tu ką, leidi šias paleistuves ant sienos kabinti? Lyg taip tas triukšmas ir kilo. Bet niekas nenukentėjo, nieko neatleido ir manęs nebarė. Kartais tik susitikę pasijuokdavome.

O kaip vertinate dabartinių fotoklubų veiklą?

Įdėmiai stebiu, gaunu daug laiškų ir informacijos. Manau, kad Klaipėdos, Šiaulių, Kauno fotoklubai veikia silpnokai. Mes daugiau mokėmės. Daug norėjome, daug dirbome. Žinoma, tai buvo ypatingas laikotarpis, viskas buvo kitaip nei dabar, mes visi stengėmės. Juk tada ir technikos nebuvo, kovojome, kad apskritai gautumėme aparatūros. Keisdavomės tarpusavyje. Ir apskritai, užsiėmimai vykdavo po tris keturias valandas, iki vėlaus vakaro. Ir užsiėmimų temos buvo mums labai rūpimais klausimais, ir atsakymus galėdavai gauti beveik tik klube. Kiekvienas stengdavosi R. Dichavičiui įduoti savo fotografijas, kad tik išgirstų nuomonę. Juk fotomėgėjai tada buvo tokie „dieve mano...“

Kalbėjosi Eglė Deltuvaite

2013 spalio 23 d. Vilnius